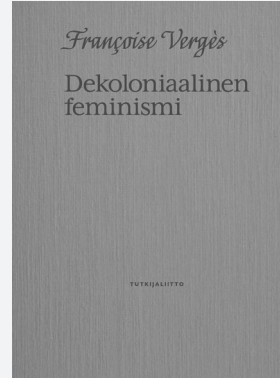

Näkymättömät naiset siivoavat kaupunkimme

DOI: 10.51809/TE.152471

CC BY-NC-ND 4.0

Françoise Vergès. Dekoloniaalinen feminismi (Un féminisme décolonial, 2019). Suomentanut Anna Tuomikoski. Tutkijaliitto, Helsinki 2024. 144 s.

Tutkijaliiton kustantaman ja Anna Tuomikosken hienosti kääntämän Françoise Vergèsin teoksen *Dekoloniaalinen feminismi* (2024/2019) johdanto on otsikoitu ”Näkymättömät naiset siivoavat kaupunkimme”. Toteavaan lauseeseen kiteytyy teoksen pääargumentti: yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömän työn on oltava näkymätöntä, jotta emme tule tietoisiksi kapitalismin rodullistetuista kytköksistä. Vergèsin teos, tai pikemminkin manifesti, pureutuu länsimaisen valkoisen keskiluokan mukavuuden taustoihin eli siihen, miten globaalien etelän naisia tarvitaan näkymättömästi mahdollistamaan ”rodullisen kapitalismin ja heteropatriarkaanin” ylläpitämä maailmanjärjestys (s. 10). Teos kääntää rodullisen kapitalismin hyötyjen mukavuuden epämukavuudeksi.

Erityisesti Vergèsin luupin alla on länsimainen ja valkoinen feminismi ja keskiluokaisen femonationalismin hillitty charmi eli naisten oikeuksien nimissä esitetyt sivistyspyrkimykset, jotka toisintavat vanhoja kolonialistisia valtasuhteita. Femonationalismilla Vergès viittaa Sarah Farrisin teoksessaan *In the Name of Women’s Rights: The Rise of Femonationalism* (2017) määrittelemään tapaan käyttää naisten oikeuksia keppihevosenä rasistisessa tai uskolonialistisessa puheessa. Vergès ei säästele, sievistele tai kierrä, vaan paljastaa, syyttää ja halkaisee. Tuomikosken käännöksessä tekijän akuutti sävy pääsee oikeuksiinsa ja pakottaa lukijan kohtaamaan

uskolonialistisen yhteiskuntapoliittisen todellisuuden ilman hillittyä sävyä, etäännyttävää kieltä tai symboliikkaa. Valkoihoisena ja akateemisena hyvinvointivaltion hyötyjänä koenkin myös itse olevani osallinen ja edunsaaja niistä valtajärjestelmistä, joita Vergès kuvaa. Teoksen lukeminen on itselleni mahdollisuus pysähtyä kuuntelemaan puhetta, joka vie pois akateemiselta mukavuusalueelta. Pysähdyn kuuntelemaan ja annan Vergèsin puhua.

Réunionilta Pariisiin

Françoise Vergès (s. 1952) on Ranskan merentakaisen hallintoalueen Réunionin kasvatti ja kuuluu poliittisesti vasemmistolaiseen sukuun. Hänen isänsä on Paul Vergès, joka toimi Réunionin kommunistisen puolueen perustajana, saaren aluehallinnon vaikuttajana, Ranskan kansalliskokouksen pitkäaikaisena jäsenenä sekä europarlamentaarikkona vasemmistoryhmä GUE/NGL:ssä. Paul Vergèsin veli on antikolonialistinen aktivisti Jacques Vergès, joka tunnettiin Ranskassa lakimiehenä korkean profiilin terrorismi- ja ihmisoikeus oikeudenkäynneissä. Hän profiloitui erityisesti Algerian sodan aikana *Front de libération nationale*n, Algerian kansallisen vapautusrintaman jäsenten puolustus oikeudenkäynneissä, joissa hän esitti myös voimakkaan antikolonialistisia omia mielipiteitään. Vergèsin veljekset olivat Réunionille muutaneita ranskanvietnamilaisia maailmankansalaisia. Françoise Vergèsin äiti Laurence Deroin puolestaan oli Ranskan kommunistisen puolueen aktivisti, poliitikko, feministi ja Réunionin

naisjärjestön perustaja. Vergèsin tausta on myös nähtävissä teoksessa.

Françoise Vergès on väitellyt Kalifornian yliopistossa, Berkeleyssä valtio-opin alaan kuuluneella väitöskirjalla *Monsters and Revolutionaries: Colonial Family Romance and Grooming* vuonna 1995. Teos on julkaistu vuonna 1999 (Duke UP) ja käsittelee Réunionin poliittista maailmaa ja Vergèsin suvun tarinaa saaren poliittisina toimijoina. Vergèsillä on sittemmin ollut pitkä ura Iso-Britanniassa orjuuden historian, postkoloniaalisen tutkimuksen, postkoloniaalisen feminismin sekä kreolisaation opettajana. Vuonna 2008 Vergès valittiin ranskalaisen orjuuden muistoa kunnioittavan säätiön *Comité Pour la Mémoire de l'Esclavagen* johtoon seuraten tehtävässä Maryse Condé'ta. Vergès tunnetaan myös moninaisesta aktivismistaan ja hänellä on erilaisia kunniatehtäviä Réunionilla.

Vaikka Vergès on tunnettu kirjoittaja ranskankielisessä maailmassa, hänen työtään ei Suomessa juuri tunneta. Hänen ajattelullaan on konteksti, perinne ja sosiaalinen miljöö. Näiden tuntemus helpottaisi huomattavasti käsillä olevaan teokseen tarttumista. Tutkijaliiton julkaisemasta käännöksestä puuttuvat esipuheet ja taustoitukset. Teos aktivismina, manifestina ja poliittisena puheena saisi enemmän voimaa, jos lukijalle avattaisiin tekijän ja tekstin taustoja. Verrattessani teosta esimerkiksi parin viime vuoden aikana julkaistuihin Tutkijaliiton tukevasti taustoitettuihin suomennoksiin Gloria Anzaldúan teoksesta *Borderlands/La Frontera* (2021) sekä Angela Y. Davisin teoksesta *Naiset, rotu ja Luokka* (2021), huomaan kaipaavani kontekstointia myös tässä. Lukijaa auttavat kuitenkin runsaat viitteet ja tiheä otsikointi. Lukuisat väliotsikot kiteyttävät manifestin teemoja ja näyttävät lukijalle aina olennaisen argumentin. Tutkijaliiton käännöspolitiikka, jossa myös rodullistettujen naisten teokset nostetaan esiin, on arvostettava. Teokset edustavat nykyisen akateemisen maailman epistemologista moniäänisyyttä ja tuovat esiin erilaisia ajattelun perinteitä. Käännöksillä on lisäksi erityinen merkitys erilaisilla vähemmistötutkimuksen aloilla, sillä ne tuottavat ja vakauttavat suomenkielistä

terminologiaa näille lainasanoin operoiville aloille. Lainasanat ovat saattaneet omalta osaltaan virheellisesti vakauttaa tai rakentaa asiantilaa, jossa ”tällaiset asiat” eivät koske meitä.

On valittava puolensa: dekoloniaalinen feminismi

Käsillä oleva teos puhuttelee ensisijaisesti globaalin pohjoisen valkoihoisia feministejä, joita Vergès kehottaa valitsemaan puolensa. Hän määrittelee dekoloniaalisen feminismin juuri feminismin vaatimisena takaisin taantumuksellisilta voimilta ja solidaarisuutena globaalin etelän naisten kamppailuille (s. 19). Tärkeää hänelle on pohtia, kuinka ”naisten oikeuksista on tullut yksi valtion ja imperialismien valttikorteista, uusliberalismin tuki ja turva” (s. 11). Vergèsin pääkontekstina näen vaatimuksen ajatella naisten oikeuksien historiaa uudelleen ja tunnistaa valkoisuuden ja kolonialismin tukemat etuoikeudet länsimaisen feminismin historiassa. Vergès puhuu paljon frankofonisen maailman kolonialismista ja Ranskan ”feministisestä ekseptionalismista” eli ajatuksesta Ranskasta naishistorian ja feministisen filosofian kehtona ja näin, valheellisesti, feminismin mallimaana.

Vergès pohtii orjamenneisyyden ja siirtomaapolitiikan roolia nyky-Ranskassa marxilaisen feminismin avaimin. Hän nimeää rodullistettujen naisten työn länsimaisten ”sivistystehtävafeministien” sokeaksi pisteeksi tarkastellen kapitalismia tällaisen feminismin rikostoverina. Yhdessä ne muovaavat ”naisten oikeuksista pelkän assimilaation ja uusliberaaliin järjestelmään integroimisen välineen” jakaen samalla ”valkoisen ylivallan valkoisille miehille suomat etuoikeudet tasan miesten ja naisten kesken” (s. 21). Kapitalismin tuke- massa femonationalismissa Georgia Melonin, Marie LePenin tai Sarah Palinin kaltaiset naisjohtajat toimivat keulakuvina.

Itse pitkään anglofonista feminististä ja postkoloniaalista keskustelua tutkineena ja seuranneena en tunnista ilmiötä, jossa valkoisuus ja rodullistamisen prosessit olisivat täysin katveessa, kuten Vergès väittää. Audre Lorde, Gloria Anzaldúa, Chandra Talpade Mohanty,

Gayatri Spivak ja monet muut ovat kirjoittaneet nimenomaan sisäisistä eroista, dekoloniaalisesta feminismistä ja valkoisen ylivallan sukupuolittuneista mekanismeista vuosikymmeniä. Talpade Mohantyn, Anne Russon ja Lourdes M. Torresin teos *Third World Women and the Politics of Feminism* julkaistiin 1991 ja sitä on luettu paljon suomalaisessakin korkeakouluopetuksessa. En osaa nähdä (anglofonisen) feminismin olleen transparentisti valkoista tai postkoloniaalisen keskustelun olleen sukupuolisokeaa pitkään aikaan, vaan argumentit sisäisistä eroista ja intersektionaalisuudesta ovat olleet keskiössä pitkään. Vergèsin argumentti kytkeytyy kuitenkin korostetusti ranskankielisen marxilaisen feminismin taustaan: hän näyttää soveltavan kulttuurintutkimuksellista brittiläistä ja postkoloniaalista feminismiä ranskalaisen siirtomaahistorian traditioon ja puhuttelee korostetusti ranskalaisia feministejä. Tuloksena on radikaali manifesti, debatti, jossa juuri marxilainen katse uusliberalistiseen ja rodullisia etuoikeuksia hyödyntävään kapitalismiin on jämäkän pakottavaa.

Kahteen osaan jakautuvan teoksen ensimmäisen puoliskon otsikko kehottaa puolen valitsemiseen, mikä osoittaa teoksen aktivismin ja tieteen välisen ristivedon. Vergès näkee dekoloniaalisen feminismin aktivistisena liikkeenä, jonka on vaadittava episteemistä moninaisuutta, omaa historiaa ja uusia tiedon välittämisen tapoja. Dekoloniaalinen feminismi on hänelle ”maronifeminiä” (*féménisme de marronage*), vapaustaistelua niitä uusliberalistisia sorron mekanismeja vastaan, jotka luonnollistavat rodullistettujen naisten näkymättömästä työstä hyötymisen (s. 35–36). Vergèsin käyttämät termit *sorto*, *solidaarisuus*, *taistelu*, *luokkataistelu* ja *anti-imperialismi* valjastavat marxilaisen yhteiskuntatieteellisen kritiikin kärjen dekoloniaaliseen ja uusliberalistiseen keskusteluun, jossa rodullistamisen järjestelmä on kapitalistisen järjestelmän kaltainen systeemi ja jossa rodullistetun naisen kehollisuus ja työ valjastetaan kapitalistisen valkoisen ylivallan lisäarvoksi. Tämä on, ymmärtääkseni, keskustelua joka on marxilaisella

yhteiskuntatieteellisellä kentällä Suomessa vasta alussa ja siltä kannalta käännoistyö on merkittävä.

Femofasismi ja sivistystehtäväfeminismin rasismi

Teoksen toinen osa on nimeltään ”2000-luvun sivistystehtäväfeminismin kehitysvaiheita”. Vergès nimeää sivistystehtäväfeminismissi puheen, jossa kapitalististen rakenteiden ylläpitämää imperialismia ei kyseenalaisteta. Sivistystehtäväfeminismi on sellaisen kehitysapufeminismin ideologinen perillinen, jossa ”kehitystä ja autonomiaa lupailevat rakenne- ja sopeutusohjelmat saivat naisen kasvot. Naisten aseman parantaminen tarjosi kätevästä verukkeesta imperialistiselle politiikalle” (s. 58–59). Vergès tarkastelee 2000-luvun sivistystehtäväfeminismin rasismia, jossa yleinen puhe ihmisoikeuksista taipuu islamofobiaksi ja patriarkaatti islamiksi, sillä hänen mukaansa ”Euroopan vasemmisto ja sen mukana sivistystehtäväfeministit hyppäsivät humanitaaris-liberaalin agendan kelkkaan” (s. 69) tarkoituksenaan puolustaa länsi-eurooppalaisten naisten saavuttamia etuja. Kyse ei ole globaalien etelän naisten emansipaatiosta vaan kolonisovasta holhoamisesta.

Vergès kirjoittaa poleemisella ja hätkähdyttävien metaforien täyttämällä kielellä, jossa esimerkiksi sivistystehtäväfeminismin ”armeijan ristiretken” (s. 70) jalkoihin jäävät globaalien etelän naisten oikeudet. Hän ottaa useita esimerkkejä ranskalaisista yhteiskunnallisista debateista, kuten huivi- ja uima-asukysymyksistä ja kuvaa, miten kesä on femonationalismin luvattua aikaa. Rodullistettujen naisten on hyväksyttävä sivistystehtäväfeministien tulkinnat naisten oikeuksista. Vaikka Vergèsin kieli on värikästä, on näitä samoja keskusteluja käyty, hieman toisin sanallistettuna, myös Suomessa. Ehkäpä monin tavoin tällaiset keskustelut naisten oikeuksien tulkinnasta ovat vielä tulossa, ja uskonkin, että teoksen argumentaatiota globaalien etelän naisten näkökulmista on vielä luettava Suomessakin.

Erityistä huomiota Vergès kiinnittää femonationalismiin hoivatyön organisoijana. Hänen

mukaan ”sivistystehtäväfeministien siunaama uusliberaali politiikka” keskittyy nyt 2000-luvulla kolonialismia mukailleen rodullistettujen naisten hoivatyön organisointiin ja tämä prosessi esitetään kyseisten naisen, ennen kaikkea musliminaisten, ”pelastamisena” patriarkaatin kynsistä (s. 79). Hän tarkastelee myös erilaisia historiapoliittisia tapoja, joilla rodullistettujen naisten aktivistinen menneisyys, vastarinta ja poliittinen taistelu kadotetaan, vesitetään ja valkopestään. Vergès tarkastelee ranskalaisin esimerkein keskustelua, jossa voittoa kiskotaan ”hoivaavasta luokasta” ja viittaa David Graeberin analyysiin uudesta työväenluokan osasta eli hoivaavasta luokasta (*caring class*) (s. 106). Teoksen lopussa Vergès esittääkin kaneetin kaltaisen väitteen, jossa hän haluaa viedä uusliberalistisen hoivaavan yhteiskuntaluokan analyysin pidemmälle. Vergèsin mukaan ”on tarkasteltava taloutta, joka perustuu rodullistettujen ruumiiden loppuun kuluttamiseen, nähtävä siivoaminen hoivana ja ymmärrettävä, kuinka puhtaan ja likaisen erottelu toimii kaupunkien gentrifioimisen ja militarisoitumisen välikappaleena” (s. 106). Lopulta Vergèsin keskeiset kysymykset koskevat sitä, kuka maailman siivoaa, kuka siitä hyötyy, kenen versiota historiasta toistellaan ja miten muuttaa solidaarisuus toiminnaksi ja aktivismiksi.

Dekoloniaalinen feminismi on pakottavaa puhetta. Se ei säästele sanojaan eikä jätä kylmäksi. Teos herättää tunteita. Pidinkin teosta lukiessani tärkeänä kärsivällisyyttä kuunnella ja ottaa vastaan, unohtaa puolustautumisen tai oman reviiirin puhtauden korostamisen. Käsillä oleva teos ei naamioidu tutkimukseksi, se ei salaile poleemista ja manifestista luonnettaan, se törmäyttää, provosoi ja yhdistelee. Teos on yhtä aikaa raskas, kiusallinen ja vaikea lukukokemus mutta samalla silmiä avaava, oivaltava ja puhutteleva esitys feminismiin osallisuudesta rodullistettuun kapitalismiin. Vergès ei kirjoita ”happy talkia”, iloista puhetta moninaisuudesta (vrt. Ahmed 2012). Ranskalainen menneisyys siirtomaavaltana on erilainen kuin Pohjoismaiden historia, mutta Pohjoismaat

ovat myös monin tavoin olleet siirtomaapolitiikan hyötyjiä. Kirjassa käydään monia sellaisia keskusteluja, joihin Suomessakin on reagoitava tulevina vuosina. Halusimme tai emme. ■

KIRJALLISUUS

- Ahmed, Sara (2012) *On Being Included. Racism and Diversity in Institutional Life*. Durham: Duke University Press.
- Farris, Sara (2017) *In the Name of Women's Rights: The Rise of Femonationalism*. Durham: Duke University Press.
- Talpade Mohanty, Chandra, Russo, Ann & Torres, Lourdes (toim.) (1991) *Third World Women and the Politics of Feminism*. Bloomington: Indiana University Press.
- Vergès, Françoise (1999) *Monsters and Revolutionaries. Colonial Family Romance and "Métissage"*. Durham: Duke University Press.